ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
G. FEDERICO MANCINI
της 11ης Ιουνίου 1987 *

Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Το Corte di cassazione (ιταλικό Ακυρωτικό) ζητεί από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει την έννοια της εκκρεμοδικίας του άρθρου 21 της Συμβάσεως των Βρυξελλών για τη δικαιοδοσία και την εκτέλεση των αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (27 Σεπτεμβρίου 1968).

Με δικόγραφο που επιδόθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 1974, ο Giulio Palumbo, ιταλός υπήκοος, ενήγαγε ενώπιον του Tribunale της Ρώμης την εταιρία Gubisch Maschinenfabrik KG, με έδρα το Flensburg (Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας), ζητώντας να αναγνωριστεί το ανενεργό της προτάσεως αγοράς μιας μηχανής που είχε γίνει προς αυτόν. Προς το σκοπό αυτό, ο Palumbo υποστήριξε ότι είχε ανακαλέσει την παραγγελία αυτή πριν ακόμα περιέλθει στην Gubisch προς αποδοχή. Στην περίπτωση που το Tribunale έκρινε ότι η σύμβαση πωλήσεως είχε συναφθεί, ο ενάγων ζητούσε επικουρικώς την ακύρωσή της λόγω ελαττωματικής δηλώσεως της βουλήσεως και εν πάση περιπτώσει τη λύση της λόγω μη τηρήσεως της ανατρεπτικής προθεσμίας παραδόσεως.

Εμφανισθείσα ενώπιον του Δικαστηρίου, η Gubisch προέβαλε in limine litis ένσταση αναρμοδιότητας του ιταλικού δικαστηρίου, παρατηρώντας ότι είχε ήδη ασκήσει αγωγή ενώπιον του εμποροδικείου του Flensburg, ζητώντας να υποχρεωθεί ο Palumbo στην πληρωμή της μηχανής που αγόρασε από την ίδια βάσει εγκύρου συμβάσεως. Επομένως, ως προς τις δύο αγωγές υφίστατο πρόβλημα εκκρεμοδικίας η οποία, σύμφωνα με το άρθρο 21, πρώτη παράγραφος, της Συμβάσεως των Βρυξελλών, έπρεπε να επιλυθεί υπέρ του γερμανικού δικαστηρίου που είχε επιληφθεί πρώτο της υποθέσεως.

Το Tribunale της Ρώμης απέρριψε την ένσταση. Έκρινε ότι οι δύο υποθέσεις έχουν διαφορετικό αντικείμενο με αποτέλεσμα να μην μπορεί να κηρυχθεί αναρμόδιο, όπως το προβλέπει η προαναφερθείσα διάταξη. Κατόπιν αυτού η εταιρία άσκησε αναίρεση ενώπιον του Corte suprema di cassazione, ζητώντας την επίλυση του ζητήματος της δικαιοδοσίας· το Corte suprema έκρινε αναγκαίο να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

« Εμπίπτει στην έννοια της εκκρεμοδικίας του άρθρου 21 της Συμβάσεως των Βρυξελλών της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 η περίπτωση κατά την οποία, στο πλαίσιο συμβάσεως, ο ένας από τους συμβαλλόμενους ζητεί από το δικαστήριο συμβαλλόμενου κράτους μέλους να αναγνωρίσει τον ανενεργό χαρακτήρα (ή εν πάση περιπτώσει τη λύση) της, ο δε αντισυμβαλλόμενός του ζητεί από δικαστήριο άλλου συμβαλλόμενου κράτους μέλους την εκτέλεση της ίδιας σύμβασης; »

Στην υπόθεση αυτή γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν η εταιρία Gubisch, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και η κυβέρνηση της Ιταλικής Δημοκρατίας.

2. Κατά την κοινή γνώμη, η έννοια της εκκρεμοδικίας στην οποία αναφέρεται το άρθρο 21 πρέπει να ερμηνευθεί αυτοτελώς, δηλαδή χωρίς να ληφθεί υπόψη ο σχετικός ορισμός που δίδει η εθνική νομοθεσία του επιληφθέντος δικαστηρίου. Αντιθέτως, όσον αφορά τις προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται η εφαρμογή του

* Μετάφραση από τα ιταλικά.

κανόνα, υφίσταται διαφωνία. Κατά την ιταλική κυβέρνηση, αυτή η τελευταία πρέπει να ερμηνευθεί κατά γράμμα: επομένως, για να υπάρχει εκκρεμοδικία, είναι αναγκαίο οι αγωγές που ασκήθηκαν από τους διαδίκους να έχουν « το ίδιο αντικείμενο και την ίδια αιτία ». Πέραν της περιπτώσεως αυτής, η ενδεχόμενη σχέση μεταξύ διαφορών που εκκρεμούν ενώπιον δικαστηρίων διαφορετικών κρατών ορίζεται και ρυθμίζεται από τη Σύμβαση βάσει των όρων περί συναφείας. Υπό τις συνθήκες αυτές και για τους λόγους που ανέφερε και το Tribunale της Ρώμης, στο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί αρνητική απάντηση.

Αντιθέτως, οι άλλοι διάδικοι της δίκης υποστηρίζουν ότι η ένσταση εκκρεμοδικίας αποβλέπει στο να μην επιλαμβάνονται δικαστήρια διαφορετικών κρατών της ίδιας διαφοράς, με κίνδυνο εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων και, για το λόγο αυτό ακριβώς, μη δυναμένων να αναγνωριστούν (άρθρο 27, παράγραφος 3). Επομένως, η εν λόγω διάταξη δεν εφαρμόζεται μόνον όταν υπάρχει ταυτότητα αντικειμένου και αιτίας μεταξύ των υποθέσεων, αλλά και στην περίπτωση αγωγών που, παρόλον ότι έχουν διαφορετικό περιεχόμενο, βασίζονται στην ίδια νομική κατάσταση.

Για παράδειγμα, στην παρούσα περίπτωση είναι εμφανές ότι ο γερμανός δικαστής, για να μπορέσει να εξετάσει επί της ουσίας την καταψηφιστική αγωγή της Gubisch, πρέπει καταρχάς να διαγνώσει αν υφίσταται μεταξύ των διαδίκων έγκυρη συμβατική σχέση, αυτό ακριβώς που ο ιταλός δικαστής πρέπει να εξακριβώσει κατά κύριο λόγο. Επομένως, η γραμματική ερμηνεία του άρθρου 21 έχει ως αποτέλεσμα το ίδιο πρόβλημα να επιλύεται από διαφορετικά δικαστήρια, ενώ ο κίνδυνος αυτός αποφεύγεται με τη διασταλτική ερμηνεία, που υποχρεώνει το δικαστήριο, που έχει επιληφθεί της υποθέσεως μεταγενέστερα, να απόσχει από την εκδίκαση της υποθέσεως. Ας προστεθεί ότι μόνο η τελευταία ερμηνεία είναι σύμφωνη προς το πνεύμα της Συμβάσεως· πράγματι, μόνο αυτή μπορεί να εξασφαλίσει ταχείες και απλές διαδικασίες για μια καλύτερη κυκλοφορία των εθνικών δικαστικών αποφάσεων.

3. Οι δύο απόψεις είναι εύλογες και έχουν υποστηριχτεί με αποτελεσματικά επιχειρήματα. Εντούτοις, θεωρώ την πρώτη πιο πειστική.

Ας υπενθυμίσω ότι, κατά την πρώτη παράγραφο του άρθρου 21, εκκρεμοδικία υπάρχει « αν έχουν ασκηθεί αγωγές με το ίδιο αντικείμενο και την ίδια αιτία μεταξύ των ίδιων διαδίκων ενώπιον δικαστηρίων διαφόρων συμβαλλομένων κρατών »· όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις αυτές, « κάθε δικαστήριο, εκτός εκείνου που έχει πρώτο επιληφθεί, οφείλει, ακόμη και αυτεπάγγελτα, να διαπιστώσει την έλλειψη διεθνούς δικαιοδοσίας του » υπέρ του δικαστηρίου που επελήφθη πρώτο. Αντιθέτως, το άρθρο 22, τρίτη παράγραφος, ορίζει ότι « είναι συναφείς, κατά την έννοια του παρόντος άρθρου, αγωγές που συνδέονται μεταξύ τους τόσο στενά ώστε να υπάρχει συμφέρον να εξεταστούν και να εκδικαστούν ταυτόχρονα, προκειμένου να αποφευχθούν λύσεις που θα ήταν ασυμβίβαστες αν οι υποθέσεις εκδικάζονταν χωριστά ». Στην περίπτωση αυτή, το δικαστήριο που επελήφθη δεύτερο « μπορεί να αναστείλει τη διαδικασία ».

Όπως ήδη αναφέρθηκε, από το κείμενο των δύο διατάξεων προκύπτει καταρχάς ότι οι συντάκτες της Συμβάσεως είχαν την πρόθεση να ρυθμίσουν την εκκρεμοδικία και τη συνάφεια αυτοτελώς, μεριμνώντας για τον ακριβή ορισμό των συστατικών στοιχείων και των συνεπειών. Πράγματι, οι δύο κανόνες αποσκοπούν στο να μην υπάρξει, κατά το μέτρο του δυνατού, σύγκρουση αποφάσεων στο νομικό κοινοτικό χώρο. Από αυτό προκύπτει και η ανάγκη για ενιαίο ορισμό των φαινομένων στα οποία αναφέρονται.

Εξετάζοντας την ουσία της ρυθμίσεως, παρατηρώ ότι οι λύσεις τις οποίες προβλέπει διαφέρουν σαφώς. Πράγματι, η του άρθρου 22 απαιτεί οι δύο διαφορές να « συνδέονται

μεταξύ τους τόσο στενά » ώστε να καθίσταται συμφέρουσα η συνεκδίκασή τους. Εξάλλου, οι αντίστοιχες υποθέσεις πρέπει « να εκκρεμούν στον ίδιο βαθμό δικαιοδοσίας, διότι διαφορετικά, *δεδομένου ότι δεν υφίσταται ταυτότητα αντικειμένου της διαφοράς*, υπάρχει φόβος ένας από τους διαδίκους να στερηθεί ενός βαθμού δικαιοδοσίας » (έκθεση Jenard, JO C 59 της 5.3.1979, σ. 41, υπό άρθρο 22· η υπογράμμιση δική μου). Αντιθέτως, στην εκκρεμοδικία οι αγωγές πρέπει να εμφανίζουν κάτι περισσότερο από ένα « σύνδεσμο », δηλαδή *ταυτότητα* διαδίκων, αιτιών και αντικειμένων. Αυτό εξηγεί τον επιτακτικό χαρακτήρα του σχετικού κανόνα, ο οποίος επιβάλλει στο δεύτερο επιληφθέν δικαστήριο την υποχρέωση να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο, *ακόμη και αυτεπαγγέλτως*.

Επομένως, το άρθρο 21, πρώτη παράγραφος, είναι πολύ στενό: ασφαλώς πιο στενό — και, προσθέτω, πολύ πιο νεωτεριστικό — απ' ό,τι οι αντίστοιχες εσωτερικές ρυθμίσεις και διατάξεις του συμβατικού δικαίου. Πράγματι, τα περισσότερα συμβαλλόμενα κράτη αγνοούν την ένσταση διεθνούς εκκρεμοδικίας και οι συμβάσεις που την προβλέπουν την εξαρτούν από τη μεταγενέστερη προϋπόθεση ότι η απόφαση του πρώτου δικαστηρίου μπορεί να αναγνωριστεί στο ενδιαφερόμενο κράτος. Εν συνεχεία, όσον αφορά τις συνέπειες, ο κανόνας είναι ότι το δικαστήριο που έχει επιληφθεί δεύτερο έχει τη *δυνατότητα* να κηρυχθεί αναρμόδιο, μπορεί δε να επιλέξει μεταξύ της κηρύξεως της αναρμοδιότητάς του και της αναστολής της διαδικασίας (βλέπε, γενικά, Droz, *Compétence judiciaire et effets des jugements dans le Marché commun*, Παρίσι 1972, σ. 179 και επ.· όσον αφορά τους διεθνείς κανόνες, βλέπε το άρθρο 20 της Συμβάσεως της Χάγης, της 1ης Φεβρουαρίου 1971, για την αναγνώριση και την εκτέλεση των αλλοδαπών αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις).

Κατά τη γνώμη μου, τα στοιχεία αυτά έχουν αποφασιστική σημασία. Πράγματι, είναι προφανές ότι τα δικαστήρια των συμβαλλόμενων κρατών, δεδομένου ότι είναι κληρονόμοι κανονιστικών παραδόσεων τόσο λίγο ευνοϊκά διακείμενων προς την εκκρεμοδικία, θα ανταποκρίνονταν προς την υποχρέωση να κηρυχθούν αναρμόδια μόνο αν η εν λόγω υποχρέωση διεπόταν από απλά και σαφή κριτήρια. Επομένως, δεν οφείλεται σε υπερβολική τυπολατρία το γεγονός ότι το άρθρο 21, πρώτη παράγραφος, θέτει ως βάση της ενστάσεως το να έχουν ασκηθεί αγωγές με το ίδιο αντικείμενο και την ίδια αιτία « μεταξύ των ίδιων διαδίκων ». Η διπλή ή τριπλή χρήση του επιθέτου « ίδιος » (« derselbe », « dezelfde », « stesso », « same », « samme », « même ») δείχνει αντιθέτως ότι η επιλογή αυτή ανταποκρίνεται σε σαφή πολιτική πρόθεση. Και αν αυτό ευσταθεί, η ευρεία ερμηνεία, κατά την οποία η διάταξη πρέπει να εφαρμόζεται ακόμη και στην περίπτωση διαφορετικών αγωγών καίτοι βασιζόμενων στην ίδια νομική κατάσταση, καταλήγει στην ανάμιξη αυτών που η Σύμβαση θέλησε να παραμείνουν χωρισμένα: ακριβώς, η συνάφεια των αγωγών και η εκκρεμοδικία.

Κατά τα λοιπά, ακόμη και από πρακτική άποψη, η ερμηνεία αυτή δεν προσφέρει όλα τα πλεονεκτήματα που υποστηρίζουν οι οπαδοί της. Όσον αφορά τις ενοχές, για παράδειγμα, αρκεί να αμφισβητηθεί το κύρος της συμβάσεως για να παραλύσει, διά της ενστάσεως εκκρεμοδικίας, κάθε μεταγενέστερη αγωγή που ασκήθηκε βάσει της εν λόγω συμβάσεως ενώπιον δικαστηρίου άλλου κράτους. Ασφαλώς όμως δεν είναι αυτός ο στόχος του άρθρου 21, πρώτη παράγραφος.

4. Κατόπιν αυτών, ας έλθω στην προκειμένη περίπτωση. Από τη Διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι μία υπόθεση, που έχει αντικείμενο την *αναγνώριση του ανενεργού* μιας συμβάσεως πωλήσεως λόγω ανακλήσεως της προτάσεως, εκκρεμεί ενώπιον του Tribunale της Ρώμης, ενώ η αγωγή που ασκήθηκε ενώπιον του γερμανικού δικαστηρίου προεξοφλεί το κύρος της συμβάσεως και διώκει την έκδοση *καταψηφιστικής αποφάσεως* για την

καταβολή του τιμήματος. Όπως παρατήρησε η Επιτροπή, οι δύο υποθέσεις δεν έχουν κοινό αντικείμενο ούτε κοινή αιτία. Είναι αληθές ότι και στη μια και στην άλλη υπόθεση πρόκειται για το αν μία σύμβαση υφίσταται και παράγει αποτελέσματα· όμως, στην υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιον του δικαστηρίου του Flensburg, το ερώτημα αυτό είναι παρεμπίπτον ή, ακριβέστερα, προδικαστικό σε σχέση προς την εξέταση της ουσίας της καταψηφιστικής αγωγής. Σε μια κατάσταση του είδους αυτού, δεν είναι δυνατό να υποστηριχτεί, όπως πράττει η γερμανική κυβέρνηση, ότι, δυνάμει του άρθρου 21, πρώτη παράγραφος, η αναγνωριστική αγωγή περιέχεται κατ' ουσίαν στην καταψηφιστική αγωγή: πράγματι, από δικονομική άποψη, οι αντίστοιχοι ενάγοντες ζητούν μέτρα που διαφέρουν ριζικά από άποψη περιεχομένου και αποτελέσματος.

Αντιθέτως, οι δύο διαφορές «συνδέονται μεταξύ τους» — δηλαδή προδικαστικώς — «τόσο στενά ώστε να υπάρχει συμφέρον να εξεταστούν και να εκδικαστούν ταυτόχρονα» (άρθρο 22, τρίτη παράγραφος). Εν ολίγοις, ενώπιόν μας έχουμε περίπτωση συνάφειας· και αφού δεν επιτρέπεται η μετάθεση αρμοδιότητας που προβλέπεται από την πρώτη παράγραφο του άρθρου 21, ορισμένοι παρεμβαίνοντες — συγκεκριμένα, η Γερμανία και η Επιτροπή — φοβούνται τον κίνδυνο συγκρουομένων αποφάσεων ως προς το ίδιο ζήτημα.

Πάντως, ο φόβος αυτός είναι τουλάχιστον υπερβολικός. Πράγματι, κατά το άρθρο 22, δεύτερη παράγραφος, το δεύτερο από τα επιληφθέντα δικαστήρια «μπορεί», κατόπιν αιτήματος των διαδίκων, να κηρύξει εαυτό αναρμόδιο «υπό την προϋπόθεση ότι το δίκαιό του επιτρέπει την ένωση συναφών υποθέσεων και ότι το πρώτο δικαστήριο έχει διεθνή δικαιοδοσία και για τις δύο αγωγές» ή, εν πάση περιπτώσει, μπορεί να αναστείλει τη διαδικασία. Προσθέτω ότι οι δύο δυνατότητες δεν προϋποθέτουν τη δυνατότητα αγνοήσεως της ενστάσεως που προβλήθηκε από το διάδικο· αντιθέτως, το δεύτερο δικαστήριο υποχρεούται να αποφανθεί επ' αυτής. Εν ολίγοις, όπως ήδη ελέχθη, οι κανόνες που έχουν θεσπιστεί όσον αφορά τη συνάφεια αποβλέπουν, και αυτοί, στο να εμποδίζεται η έκδοση αντιφατικών αποφάσεων· αυτό δε γίνεται με μέσα που ασφαλώς δεν είναι αυτόματα, όπως αυτά που προβλέπονται επί εκκρεμοδικίας, πλην όμως δεν στερούνται οποιουδήποτε αποτελέσματος.

5. Μετά απ' όλες αυτές τις σκέψεις, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στο ερώτημα που υπέβαλε το ιταλικό Corte di cassazione, με Διάταξη της 28ης Μαΐου 1986, στην υπόθεση Gubisch Maschinenfabrik KG κατά Giulio Palumbo, την εξής απάντηση:

Το άρθρο 21, πρώτη παράγραφος, της Συμβάσεως των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (27 Σεπτεμβρίου 1968) πρέπει να ερμηνευτεί υπό την έννοια ότι εκκρεμοδικία υφίσταται όταν έχουν ασκηθεί αγωγές με το ίδιο αντικείμενο και την ίδια αιτία ενώπιον δικαστηρίων διαφόρων συμβαλλομένων κρατών και μεταξύ των ίδιων διαδίκων. Στην έννοια αυτή δεν εμπίπτει η περίπτωση κατά την οποία ένας από τους συμβαλλομένους ζητεί ενώπιον του δικαστηρίου συμβαλλόμενου κράτους την ακύρωση (ή τη λύση) μιας συμβάσεως, ενώ ο αντισυμβαλλόμενός του ασκεί ενώπιον δικαστηρίου άλλου συμβαλλόμενου κράτους αγωγή, που έχει ως αντικείμενο την εκτέλεση της ίδιας αυτής σύμβασης.